

Web 2.0, Κοινωνικά Δίκτυα και Βιβλιοθήκες: Μια έρευνα σε φοιτητές Βιβλιοθηκονομίας

Εμμανουήλ Γαρουφάλλου*
–Βασιλική Χαριτοπούλου**

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια ο ρόλος των βιβλιοθηκών έχει αλλάξει και έχει προσαρμοστεί στις τεχνολογικές εξελίξεις της εποχής. Οι χρήστες γίνονται ενεργοί και συμμετέχουν και αυτοί δραστικά στις διαδικασίες του Διαδικτύου αλλάζοντας το περιεχόμενό του. Το Web 2.0 και οι τεχνολογίες του, που χρησιμοποιούνται από τις βιβλιοθήκες, έχουν οδηγήσει στη δημιουργία του όρου *Library 2.0*. Οι βιβλιοθήκες, με τη δημιουργία ενός προφίλ κοινωνικού δικτύου μπορούν να αναπτύξουν σχέσεις αλληλεπίδρασης με τους χρήστες τους. Το άρθρο αυτό παρουσιάζει μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 240 φοιτητές του Τμήματος Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης με σκοπό να μελετήσει τη χρήση των εργαλείων του Web 2.0 και των κοινωνικών δικτύων από τους φοιτητές. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποτυπώνουν την αυξανόμενη χρήση κυρίως των κοινωνικών δικτύων και λιγότερο των εργαλείων του Web 2.0, την ανάγκη εκπαίδευσης των φοιτητών σε αυτά τα εργαλεία αλλά καταγράφει και τις απόψεις τους για τα εργαλεία αυτά.

Λέξεις κλειδιά: *Web 2.0, library 2.0, κοινωνικά δίκτυα, βιβλιοθηκονομία.*

* Ο Εμμανουήλ Γαρουφάλλου είναι καθηγητής Εφαρμογών στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης.

** Βιβλιοθηκονόμος

1. Εισαγωγή

Η ταχύτατη εξέλιξη της τεχνολογίας έχει οδηγήσει το Διαδίκτυο στην επόμενη γενιά του, το Web 2.0. Το Web 2.0 είναι ένα νέο περιβάλλον στο οποίο έχει συμμετοχή και ο ίδιος ο χρήστης, αλληλεπιδρώντας με άλλους χρήστες. Σε αυτή τη νέα γενιά του Διαδικτύου οι χρήστες χρησιμοποιούν την κοινωνική δικτύωση για να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, ανταλλάσοντας πληροφορίες που τους ενδιαφέρουν (Kriezi et al., 2009).

Ο χώρος της βιβλιοθηκονομίας και της επιστήμης της πληροφόρησης μπορεί να επωφεληθεί σημαντικά με την ανάπτυξη και χρήση του Web 2.0 τόσο στις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών, αρχείων και μουσείων όσο και στη δημιουργία νέων τάσεων στο πως αντιλαμβανόμαστε παραδοσιακά μοντέλα παροχής γνώσης. Έτσι, για παράδειγμα, έχουμε τη δημιουργία της Library 2.0, της βιβλιοθήκης δηλαδή που ενσωματώνει και αναπτύσσει εργαλεία και υπηρεσίες και υιοθετεί ιδέες του Web 2.0 και των κοινωνικών δικτύων.

Η συγκεκριμένη έρευνα μελετά τη χρήση του Web 2.0 και των κοινωνικών δικτύων από τους φοιτητές βιβλιοθηκονομίας, τους μελλοντικούς επιστήμονες της πληροφόρησης.

2. Το Web 2.0

Το Web 2.0 είναι η δεύτερη γενιά του Παγκόσμιου Ιστού (World Wide Web), η ανάπτυξη νέων εργαλείων και υπηρεσιών που αλλάζουν τον τρόπο που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι το Διαδίκτυο, κάνοντας εύκολο να συνεργαστούν, να επικοινωνήσουν και να μοιραστούν πληροφορίες. *Μπορείτε να σκεφτείτε το Web 2.0 σαν ένα πλήθος αρχών και πρακτικών που κρατάνε δεμένο ένα ηλιακό σύστημα ιστοσελίδων όπου οι άνθρωποι μοιράζονται τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους* (O' Reilly, 2005). Ο όρος Web 2.0 δημιουργήθηκε το 2004 από την O' Reilly media. Το κοινωνικό λογισμικό δεν είναι μόνο λογισμικό αλλά διαδικτυακές υπηρεσίες που αντικαθιστούν τα desktop λογισμικά. Σε αυτή την περίπτωση, λοιπόν, χρησιμοποιείται το Διαδίκτυο για να «φιλοξενήσει» και να «τρέξει» το λογισμικό και τις νέες αυτές υπηρεσίες, και δε χρησιμοποιεί ο χρήστης τον προσωπικό του υπολογιστή για να εφαρμόσει «πάνω» σε αυτόν τα логи-

σμικά και τις υπηρεσίες αυτές (Secker, 2008). Επιπλέον, επειδή τα λογισμικά αυτά φιλοξενούνται σε απομακρυσμένα μέρη, μπορούμε να έχουμε πρόσβαση από οπουδήποτε, αρκεί να υπάρχει μία σύνδεση Διαδικτύου (O' Reilly, 2005).

Ο Davis (2005) έχει χαρακτηρίσει το Web 2.0 σαν τάση και όχι σαν τεχνολογία. Είναι περισσότερο μια κοινωνική παρά μια τεχνολογική επανάσταση. Με το Web 1.0 οι χρήστες απλά διάβαζαν, ήταν πιο στατικοί, ενώ με το Web 2.0 γίνονται ενεργοί, συμμετέχοντας και αυτοί στις διαδικασίες, μοιράζοντας πράγματα, προσθέτοντας και τροποποιώντας τις πληροφορίες. Ο Paul Miller (2005) έθεσε τις «Αρχές του Paul για το Web 2.0» που περιλαμβάνουν τα εξής χαρακτηριστικά:

- διαμοιρασμός (sharing)
- επικοινωνία (communication)
- ανάμειξη (remix)
- κτίσιμο στην εμπιστοσύνη (built on trust)
- ελευθερία των δεδομένων (freeing of data)
- συμμετοχή (participation)
- επικοινωνία και διευκόλυνση της κοινωνίας (communication and facilitating community)
- περιεχόμενο δημιουργημένο από το χρήστη (user generated content)
- υπομονάδες.

3. Η Library 2.0

Η εφαρμογή της σκέψης του Web 2.0 και των τεχνολογιών του στις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης και στις συλλογές έχει χαρακτηριστεί ως Library 2.0. Σύμφωνα με το Miller (2005) ο όρος Library 2.0 δημιουργήθηκε από τον Michael Casey στο ιστολόγιό του "Library crunch" (Maness, 2006). Το Library 2.0 έχει τα εξής τέσσερα χαρακτηριστικά:

- Είναι χρηστοκεντρικό
- Παρέχει πολυμεσική εμπειρία
- Είναι εμπλουτισμένο κοινωνικά
- Είναι πρωτοποριακό επιτρέποντας στους χρήστες να αλλάζουν τη βιβλιοθήκη.

Ένα κοινωνικό δίκτυο βασίζεται σε ένα λογισμικό το οποίο επιτρέπει στους ανθρώπους να συνδέονται, να δημιουργούν εικονικές κοινότητες και να συνεργάζονται μέσω του υπολογιστή και του Διαδικτύου. Οι ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν αυτή τη δυνατότητα για αλληλεπίδραση. Ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης είναι εκείνες που επιτρέπουν στους επισκέπτες να στέλνουν email, να δημοσιεύουν σχόλια, να παίρνουν μέρος σε ζωντανές συζητήσεις και να χτίζουν διαδικτυακό περιεχόμενο (YALSA, 2009).

Η αύξηση της κοινωνικής δικτύωσης επιτάσσει μια σειρά ικανοτήτων που πρέπει να έχουν οι βιβλιοθηκονόμοι ως επαγγελματίες της πληροφόρησης και της κοινωνικής δικτύωσης για να είναι ικανοί να παρέχουν τις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης και να χρησιμοποιούν τις πληροφορίες στις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης (Murphy and Moulaison, 2009).

Οι Web 2.0 εφαρμογές μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία εικονικών κοινοτήτων μέσα στο περιβάλλον της βιβλιοθήκης. Οι πιο δημοφιλείς από αυτές είναι το Facebook και το MySpace τα οποία έχουν επιλέξει πολλές βιβλιοθήκες για να δημιουργήσουν τα δικά τους κοινωνικά δίκτυα. Για παράδειγμα, από τις πρώτες βιβλιοθήκες που δημιούργησαν κοινότητες στο Facebook είναι η Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Τεχνολογίας του Ρότσεστερ, η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου, η Βρετανική Βιβλιοθήκη, αλλά και αρκετές ελληνικές βιβλιοθήκες όπως η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη της Βέροιας, της Λιβαδειάς και των Σερρών. Επίσης, ελληνικές ερευνητικές ομάδες στην επιστήμη της πληροφόρησης, όπως ο Δέλτος (<http://www.deltos.org/>) και η GreekLIS (<http://greeklis.org/>) συμβάλουν ενεργά στη διάδοση των Web 2.0 εργαλείων και της ιδέας των κοινωνικών δικτύων και της βιβλιοθήκης 2.0.

Οι Γαρουφάλλου και Αντωνοπούλου (2008) αναπτύσσουν το ρόλο της κινητής βιβλιοθήκης 2.0 με τη χρήση των Web 2.0 εργαλείων και πως αυτά επηρεάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Επίσης οι Γαρουφάλλου, Ζαφειρίου & Σιάτρη (2008) μελετούν πως οι Web 2.0 τεχνολογίες και τα κοινωνικά δίκτυα συμβάλλουν στη διαδραστική ηλεκτρονική μάθηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και πως οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες μπορούν να αναπτύξουν τέτοιας φύσεως εργαλεία για να μετεξελιχθούν τις υπηρεσίες τους σε διαδραστικές-ανοικτές υπηρεσίες. Οι Ανδρέου κ.α. (2008) ερεύνησαν την εξοικείωση των ελλήνων και κυπρίων επιστημόνων της πληροφόρησης με τις Web 2.0 υπηρεσίες και συμπέραναν ότι σε γενικές γραμμές οι επιστήμονες της πληροφόρησης είναι μόνο εξοικειωμένοι με τις πιο γνωστές υπηρεσίες, τις οποίες όμως δεν εφαρμόζουν ακόμη στις βιβλιοθήκες τους. Ένα ζήτημα που ανακύπτει από τα αποτελέ-

σματα των παραπάνω μελετών είναι ότι το προσωπικό των βιβλιοθηκών δεν έχει εκπαίδευση στις τεχνολογίες Web 2.0. Σε αυτό το πρόβλημα εστιάζουν οι Kriezi et al. (2009) που παρουσιάζουν ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης στις Web 2.0 υπηρεσίες, το Learning 2.0, προσαρμοσμένο στις ανάγκες των ελλήνων επιστημόνων.

Τα κοινωνικά δίκτυα προσφέρουν μια μεγάλη ποικιλία εργαλείων για τα μέλη τους για να εκτελούν διάφορες δραστηριότητες στην κοινότητα, συγχρονισμένα και ασύγχρονα. Οι βιβλιοθήκες μπορούν να προωθούν τις εκδηλώσεις, τα νέα, τις δραστηριότητες που επιθυμούν γρήγορα και άμεσα. Επίσης, μπορούν να παρουσιάζουν και να προτείνουν βιβλία που έχουν στη συλλογή τους. Αυτός είναι ο νέος τρόπος επικοινωνίας της βιβλιοθήκης με τους χρήστες της. Οι χρήστες με τη σειρά τους μπορούν να στέλνουν τα δικά τους μηνύματα και επισημάνσεις, ή ερωτήματα προς τους βιβλιοθηκονόμους τα οποία θα πρέπει να απαντώνται άμεσα. Αυτή η συνεργασία μεταξύ χρηστών και βιβλιοθηκονόμων θα βοηθήσει τις βιβλιοθήκες να έρθουν πιο κοντά στο χρήστη και στις ανάγκες του, κάνοντας την πιο αποτελεσματική.

Κάποιες από τις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης είναι το:

- Facebook, το οποίο δημιουργήθηκε το 2004 για να χρησιμοποιηθεί στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ, αλλά εξαπλώθηκε γρήγορα και σε άλλα πανεπιστήμια και πλέον είναι το πιο δημοφιλές στην κατηγορία του με πάνω από 500 εκατομμύρια χρήστες (ALA, 2010).
- YouTube, το οποίο δημιουργήθηκε το 2005 και επιτρέπει στους εγγεγραμμένους χρήστες να ανεβάσουν τα βίντεο τους. Όσοι δεν είναι εγγεγραμμένοι μπορούν απλά να δουν τα βίντεο αυτά.
- Twitter είναι υπηρεσία micro-blogging που επιτρέπει στους χρήστες να στέλνουν και να διαβάζουν "tweets", δημοσιεύσεις κειμένων περίπου 140 χαρακτήρων που εμφανίζονται στο προφίλ του συγγραφέα και διανέμονται στα άτομα που «ακολουθούν» το συγγραφέα διαδικτυακά. Στα τέλη του 2009 υπήρχαν 44 εκατομμύρια χρήστες (ALA, 2010).
- Flickr είναι ιστοσελίδα για το διαμοιρασμό εικόνων και βίντεο και δημιουργήθηκε το 2004. Αριθμούσε περίπου 32 εκατομμύρια χρήστες στα τέλη του 2009.
- MySpace, το οποίο δημιουργήθηκε το 2003 ήταν το πιο δημοφιλές μέχρι το 2007 και αριθμεί 100 εκατομμύρια χρήστες παγκοσμίως. Ο χρήστης δημιουργεί το δικό του χώρο και προσκαλεί άλλους να γίνουν φίλοι του (YALSA, 2009).

Ο βιβλιοθηκονόμος 2.0 είναι ο ειδικός της εποχής της πληροφορίας. Σύμφωνα με τον Abram (2006, σελ. 1-3; 2007, σελ. 7-8) μεταξύ άλλων προσπαθεί:

- Να κατανοήσει τις δυνατότητες του Web 2.0
- Να μάθει τα πιο σημαντικά εργαλεία του Web 2.0 και του Library 2.0
- Να συνδυάσει τις ηλεκτρονικές και τις έντυπες πηγές
- Είναι ανεξάρτητος από τις συσκευές και χρησιμοποιεί τα πάντα για να κάνει τη δουλειά του, από laptop μέχρι iPod
- Συνδέει του ανθρώπους με την τεχνολογία και την πληροφορία στο περιεχόμενο που δημιουργεί
- Καταλαβαίνει τη σοφία του πλήθους και το σημαντικό ρόλο και την επίδραση της μπλογκόσφαιρας
- Ενθαρρύνει τα μεταδεδομένα που δημιουργούνται από τους χρήστες και το περιεχόμενο που δημιουργούν οι χρήστες με το σχολιασμό που κάνουν
- Επικοινωνεί με τους ανθρώπους χρησιμοποιώντας τις αντίστοιχες μεθόδους επικοινωνίας που χρησιμοποιούν, όπως Skype, IM, SMS, email, τηλεδιάσκεψη κ.α.
- Αναπτύσσει στοχευμένες αναζητήσεις και υιοθετεί το πρότυπο OpenURL
- Δεν αποφεύγει τη μη παραδοσιακή καταλογογράφηση και ταξινόμηση και διαλέγει τις ετικέτες, τα folksonomies, τις περιγραφές των χρηστών και την ταξινόμησή τους όπου αυτές είναι κατάλληλες
- Ενθαρρύνει τις πληροφορίες που προέρχονται από εικόνες και από ήχους και όχι τα κείμενα
- Βλέπει τις δυνατότητες στη χρήση πηγών περιεχομένου όπως η Open Content Alliance, Google Print, και Open WorldCat.

Το πιο βασικό είναι ότι ο βιβλιοθηκονόμος 2.0 καταλαβαίνει τους χρήστες του σε ένα πιο βαθύ επίπεδο, βρίσκεται εκεί που βρίσκονται οι χρήστες την ίδια ακριβώς στιγμή. Είναι σημαντικό ότι οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να αρχίσουν να προετοιμάζονται για να γίνουν βιβλιοθηκονόμοι 2.0. Το Web 2.0 έχει προετοιμάσει το έδαφος για να γίνει αυτή η δουλειά. Οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν την «ικανότητα, την διορατικότητα και τη γνώση για να επηρεάσουν τη δημιουργία αυτής της νέας δυναμικής και να εξασφαλίσουν το μέλλον του επαγγέλματός τους» (Abram, 2007, σελ. 3).

4. OPAC 2.0

Μετά από τους όρους Web 2.0 και Library 2.0 εμφανίστηκε και ο όρος OPAC 2.0 για να περιγράψει τους διαδραστικούς online καταλόγους βιβλιοθηκών που χρησιμοποιούν εφαρμογές Web 2.0 (Greeklis, 2008). Με αυτόν τον κατάλογο νέας γενιάς ο χρήστης μπορεί να κάνει εξειδικευμένες αναζητήσεις και από την άλλη πλευρά ο OPAC να προτείνει θέματα που πιθανόν να τον ενδιαφέρουν. Επίσης, υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ χρηστών και OPAC, δίνοντας τη δυνατότητα στους χρήστες να σχολιάζουν τα βιβλία του καταλόγου (Greeklis, 2008).

Πολλές χρήσιμες απόψεις και τάσεις για το Web 2.0 παρουσιάστηκαν στο συνέδριο «Web 2.0 and beyond for libraries» που διεξήχθη στις 10 Δεκεμβρίου του 2010 από την Επιτροπή Ενίσχυσης Βιβλιοθηκών της Θεσσαλονίκης (<http://web2.deltos.org>).

5. Μεθοδολογία - Έρευνα

Η έρευνα διεξήχθη το Δεκέμβριο του 2009 στους φοιτητές του Τμήματος Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης με σκοπό να μελετήσει τη χρήση του Web 2.0 από τους φοιτητές. Η έρευνα είχε ως στόχο:

- να μελετήσει την ελληνική και την ξένη βιβλιογραφία για το Web 2.0
- να ερευνήσει τη χρήση των εργαλείων Web 2.0 και Κοινωνικής δικτύωσης από τους φοιτητές Βιβλιοθηκονομίας

Χρησιμοποιήθηκε ποσοτική μέθοδος έρευνας για τη συγκέντρωσης κυρίως αριθμητικών δεδομένων και στατιστικών στοιχείων. Η χρήση του ερωτηματολογίου θεωρήθηκε ότι ήταν το πιο κατάλληλο εργαλείο συγκέντρωσης ποσοτικών δεδομένων και εξυπηρετούσε καλύτερα το σκοπό και τους στόχους της έρευνας. Για τη διευκόλυνση της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν τόσο ένα online ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε στο πρόγραμμα Survey Gizmo όσο και ένα έντυπο ερωτηματολόγιο που μοιράστηκε στους φοιτητές. Ο καθορισμός του πληθυσμού της έρευνας έγινε με βάση τα στοιχεία της Γραμματείας του Τμήματος και αριθμούσε

958 ενεργούς φοιτητές. 240 φοιτητές από όλα τα εξάμηνα φοίτησης ανταποκρίθηκαν στην έρευνα. Συμπληρώθηκαν 123 online ερωτηματολόγια, έναντι 117 έντυπων. Στο online ερωτηματολόγιο οι ερωτώμενοι δεν μπορούσαν να παραλείψουν κάποια ερώτηση και να προχωρήσουν στην επόμενη σελίδα με αποτέλεσμα τα ερωτηματολόγια που υποβλήθηκαν στο σύστημα να είναι πλήρως συμπληρωμένα. Κάτι τέτοιο δεν αποφεύχθηκε με τα έντυπα ερωτηματολόγια, από τα οποία κάποια ήταν ελλιπώς συμπληρωμένα και οι μη απαντημένες ερωτήσεις τους, στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων, χαρακτηρίστηκαν ως «missing». Η διεύθυνση στην οποία βρισκόταν το online ερωτηματολόγιο: α) στάλθηκε στους φοιτητές μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, β) δημοσιεύθηκε στην ομάδα που δημιουργήθηκε στο Facebook «Βιβλιοθηκονομία και Πληροφόρηση» για τις ανάγκες αυτής της έρευνας, γ) διανεμήθηκε από καθηγητές του τμήματος στους φοιτητές κατά τη διάρκεια των μαθημάτων τους, δ) αναρτήθηκε στο ιστολόγιο που δημιουργήθηκε «Βιβλιοθηκονομία και Πληροφόρηση» (<http://lisgreece.blogspot.com>), και ε) αναρτήθηκε από ένα μέλος της ερευνητικής ομάδας GreekLIS στην ιστοσελίδα της ομάδας (<http://greeklis.org>). Επίσης, το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε και σε έντυπη μορφή για όσους φοιτητές δεν είχαν πρόσβαση στο Διαδίκτυο. Η έρευνα διεξήχθη το χρονικό διάστημα από 1/12/2009 έως 14/12/2009.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείτο από 61 ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου, οι οποίες χωρίστηκαν σε 10 θεματικές ενότητες για την καλύτερη οργάνωσή του. Στην πρώτη ενότητα περιλαμβάνονταν τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων στην έρευνα, π.χ. φύλο, εξάμηνο σπουδών. Η δεύτερη ενότητα περιείχε γενικές ερωτήσεις για το Web 2.0, η τρίτη ενότητα αφορούσε τα RSS Feeds, η τέταρτη ενότητα τα Κοινωνικά Δίκτυα, η πέμπτη ενότητα τους Κοινωνικούς Σελιδοδείκτες, η έκτη ενότητα τα ιστολόγια, η έβδομη ενότητα τα Παιχνίδια στο Διαδίκτυο, η όγδοη ενότητα τους Ψηφιακούς Χάρτες, η ένατη ενότητα τα Wikis και η δέκατη το Web 2.0 και την εκπαίδευση.

6. Αποτελέσματα της έρευνας

Στην έρευνα συμμετείχαν 240 φοιτητές, από τους οποίους οι 192 απάντησαν σε όλες τις ερωτήσεις και οι 48 απάντησαν σε μέρος των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου. Ο αριθμός των φοιτητών που δεν απάντη-

Web 2.0, Κοινωνικά Δίκτυα και Βιβλιοθήκες: Μια έρευνα σε φοιτητές Βιβλιοθηκονομίας

σαν σε κάποια ερώτηση χαρακτηρίστηκε ως «missing». Στην πρώτη ερώτηση ζητήθηκε από τους φοιτητές να απαντήσουν αν γνωρίζουν τι σημαίνει ο όρος Web 2.0. Τα ποσοστά είναι μοιρασμένα. Θετικά απάντησαν 66 φοιτητές (30,7%) και αρνητικά απάντησαν 70 φοιτητές (32,56%). Επίσης, 79 φοιτητές (36,74%) απάντησαν ότι έχουν ακούσει τον όρο Web 2.0 χωρίς όμως να γνωρίζουν τι σημαίνει.

Στην ερώτηση «Γνωρίζετε τι σημαίνει ο όρος Κοινωνικά δίκτυα;» (πίνακας 1) θα περίμενε κανείς ελάχιστοι να απαντήσουν αρνητικά, δεδομένου ότι οι νέοι ειδικά στην Ελλάδα έχει καταγραφεί ότι ασχολούνται με τα κοινωνικά δίκτυα. Παρόλα αυτά, το 20% των φοιτητών δεν γνωρίζει τον όρο. Θετικό είναι το γεγονός ότι το 47,92% γνωρίζει τον όρο κοινωνικά δίκτυα.

Πίνακας 1. Γνωρίζετε τι σημαίνει ο όρος Κοινωνικά δίκτυα;

	Απάντησαν	%
Ναι	115	47,92
Όχι	48	20,00
Έχω μόνο ακούσει τον όρο κοινωνικά δίκτυα χωρίς να γνωρίζω τι είναι	30	12,50
Missing	47	19,58

Στην ερώτηση «Είστε μέλος κάποιου Κοινωνικού δικτύου;» τα ποσοστά φαίνονται μοιρασμένα ανάμεσα σε αυτούς που είναι μέλη κάποιου κοινωνικού δικτύου (94 φοιτητές, 48,70%) και σε αυτούς που δεν είναι (101 φοιτητές, 52,33%). Ενώ από τον πίνακα 1 γίνεται φανερό ότι το 20% δεν γνωρίζει τον όρο κοινωνικά δίκτυα, αυτοί που δεν είναι μέλη σε κάποιο από αυτά τα δίκτυα είναι σχεδόν οι διπλάσιοι.

Ζητήθηκε από τους φοιτητές να αναφέρουν το όνομα του κοινωνικού δικτύου στο οποίο είναι μέλη (πίνακας 2). Τη μερίδα του λέοντος στα κοινωνικά δίκτυα έχει το Facebook με ποσοστό 84,04%. Άλλωστε τα μέλη του, σύμφωνα με στοιχεία της Wikipedia, φτάνουν περίπου τα 500 εκατομμύρια (Wikipedia, 2009). Το MySpace χρησιμοποιεί το 5,32% των φοιτητών. Στις υπόλοιπες απαντήσεις το Hi-5 συγκέντρωσε 3,19%, το Flickr, το Flixster και το Future libraries από 1,06% και το Twitter 4,26%.

Πίνακας 2. Αναφέρετε το όνομα του Κοινωνικού δικτύου στο οποίο είστε μέλος.

	Απάντησαν	%
Facebook	79	84,04
MSN ¹	6	6,38
MySpace	5	5,32
Twitter	4	4,26
Hi-5	3	3,19
All4beer.com	2	2,13
Flickr	1	1,06
Flixster	1	1,06
Future Libraries ²	1	1,06

¹ Το MSN πλέον ονομάζεται Windows Live Spaces.

² Το *futurelibrary.gr* είναι ένα Κοινωνικό δίκτυο που θέλει να συμβάλλει μεταξύ άλλων στη βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών που προσφέρουν οι Βιβλιοθήκες στο ευρύτερο κοινό (*www.futurelibrary.gr*, 2010).

Η περιέργεια είναι ένας βασικός παράγοντας που μπορεί να ωθήσει έναν νέο για να συμμετάσχει σε ένα κοινωνικό δίκτυο. Η έρευνα έδειξε ότι οι φοιτητές που γράφτηκαν για πρώτη φορά σε ένα κοινωνικό δίκτυο από περιέργεια ήταν 20,83% (50 άτομα). Είκοσι ένα (21) άτομα γίνανε μέλη ενός κοινωνικού δικτύου με αφορμή την ανταλλαγή απόψεων σε σχέση με τις σπουδές τους, ενώ η πλειοψηφία των φοιτητών, 71 (29,58%), γράφτηκε την πρώτη φορά σε κάποιο κοινωνικό δίκτυο για διασκέδαση (πίνακας 3). Γίνεται φανερό ότι οι φοιτητές στο σύνολο τους αντιμετωπίζουν τα κοινωνικά δίκτυα ως μιας μορφής διασκέδασης, κάτι το οποίο ισχύει και για άλλες ομάδες του πληθυσμού αλλά είναι και ένας από τους βασικούς παράγοντες δημιουργίας νέων μορφών κοινωνικής δικτύωσης. Οι γνωριμίες ήταν το έναυσμα για 30 φοιτητές (12,50%), η ενημέρωση για 44 φοιτητές (18,33%) και η ανταλλαγή απόψεων για τα προσωπικά τους για 21 φοιτητές (8,75%) για να ξεκινήσουν τη χρήση μιας υπηρεσίας κοινωνικής δικτύωσης. Επίσης, 36 φοιτητές (15%) προσδιόρισαν άλλα ερεθίσματα που τους οδήγησαν στην εγγραφή σε κάποιο κοινωνικό δίκτυο όπως πχ. ανέφεραν ότι γράφτηκαν σε ένα κοινωνικό δίκτυο την πρώτη φορά «για πλάκα», για να επικοινωνούν με συγγενείς και φίλους,

για να ενημερώνονται για βιβλιοθηκονομικά νέα και για ενασχόληση με το αντικείμενο των κοινωνικών δικτύων. Οι ερωτώμενοι μπορούσαν να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις σε αυτήν την ερώτηση.

Πίνακας 3. Λόγος εγγραφής σε ένα Κοινωνικό δίκτυο.

	Απάντησαν	%
Διασκέδαση	71	29,58
Από περιέργεια	50	20,83
Γνωριμίες	30	12,50
Ενημέρωση	44	18,33
Ανταλλαγή απόψεων σε σχέση με τις σπουδές μου	21	8,75
Ανταλλαγή απόψεων για τα προσωπικά μου θέματα	21	8,75
Άλλο	36	15,00
Missing	89	37,08

Ζητήθηκε από τους φοιτητές να προσδιορίσουν πώς τους έχει βοηθήσει στις σπουδές τους η ενασχόληση με τα κοινωνικά δίκτυα. Οι φοιτητές μπορούσαν να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις από αυτές που τους δόθηκαν ή να προσθέσουν δικές τους. Προβληματίζει ο αριθμός των φοιτητών, 32 (13,33%) που απάντησε ότι δεν τους έχει βοηθήσει καθόλου στις σπουδές τους. Αυτοί που έδωσαν αυτή την απάντηση δεν ανήκουν σε κάποιο δίκτυο που σχετίζεται με τις σπουδές τους. Επίσης, δύο φοιτητές (0,83%) απάντησαν ότι τους έχει βοηθήσει ελάχιστα αυτή η δραστηριότητα (πίνακας 4). Οι υπόλοιποι φοιτητές απάντησαν ότι τους έχει βοηθήσει πάρα πολύ στις σπουδές τους, όπως για παράδειγμα ενημερώνονται για διάφορα θέματα μέσα από τέτοια εργαλεία, επικοινωνούν για θέματα σπουδών με τους συμφοιτητές και τους καθηγητές τους, συνεργάζονται για τις εργασίες των μαθημάτων και ανταλλάσσουν απόψεις. Αποτέλεσμα αυτών των ενεργειών είναι αυτοί οι φοιτητές να αισθάνονται ότι χρησιμοποιούν καλύτερα και πιο αποδοτικά αυτά τα δίκτυα.

Πίνακας 4. Πώς σας έχουν βοηθήσει στις σπουδές σας τα Κοινωνικά δίκτυα;

	Απαντήσεις	%
Καθόλου	32	13,33
Ελάχιστα	2	0,83
Πάρα πολύ	6	2,50
Επικοινωνία	13	5,42
Ανταλλαγή απόψεων	9	3,75
Ενημέρωση	8	3,33
Συνεργασία για τις εργασίες	3	1,25
Καλύτερη χρήση αυτών των δικτύων	1	0,42
Missing	166	69,17

Έχει παρατηρηθεί ότι σε πολλά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης οι καθηγητές αναπτύσσουν εργαλεία κοινωνικής δικτύωσης με σκοπό να δημιουργήσουν πιο ενεργούς και συμμετοχικούς φοιτητές στα μαθήματά τους. Ζητήθηκε από τους φοιτητές να πουν αν θα ήθελαν να δημιουργηθούν από το Τμήμα τους εργαλεία κοινωνικής δικτύωσης. Το ποσοστό των φοιτητών που είναι αρνητικοί ως προς τα κοινωνικά δίκτυα εξακολουθεί να υπερισχύει αυτών που είναι θετικοί και σε αυτή την ερώτηση. Οι φοιτητές που θέλουν να δημιουργηθούν εργαλεία κοινωνικής δικτύωσης στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης είναι 74 (41,34%) ενώ αυτοί που δεν θέλουν είναι 105 (58,66%), με αυτούς που δεν πήραν θέση να είναι 61 (25,42%). Από την έρευνα διαφαίνεται ότι σε ένα μεγάλο ποσοστό οι φοιτητές που δεν ασχολούνται με τα κοινωνικά δίκτυα είναι ίδιοι με αυτούς που δε θέλουν να τα χρησιμοποιούν στις σπουδές τους και είναι αρνητικοί στη δημιουργία τέτοιων εργαλείων από το Τμήμα τους.

Ζητήθηκε από τους φοιτητές που απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση να εξηγήσουν το λόγο για τον οποίο θα ήθελαν να δημιουργηθούν για το Τμήμα τους εργαλεία Κοινωνικής δικτύωσης. Παρόλο που απάντησαν θετικά 74 άτομα, αιτιολόγησαν την απάντησή τους μόνο 59 από αυτούς. Οι περισσότεροι (19) απάντησαν ότι θα ήθελαν να δημιουργηθούν τα εργαλεία για να έχουν καλύτερη επικοινωνία με τους συμφοιτητές και τους καθηγητές τους. Με αυτόν τον τρόπο θα έχουν ένα κοινό

χώρο συνάντησης, στον οποίο θα μπορεί να βρει ο ένας τον άλλο οποιαδήποτε στιγμή με αποτέλεσμα αυτό να τους φέρει πιο κοντά. Οι υπόλοιπες αιτιολογήσεις είχαν να κάνουν με την επαφή, την ενημέρωσή τους, την ανταλλαγή υλικού για εργασίες και όχι μόνο, την καλύτερη οργάνωση του Τμήματος. Επίσης, κάποιιοι σχολίασαν ότι με αυτόν τον τρόπο θα γίνει πιο ενδιαφέρον το μάθημα, ότι θα δώσει μία άλλη διάσταση στην εκπαίδευση και γενικά θα τους βοηθήσει στο να κάνουν καλύτερη χρήση των Κοινωνικών δικτύων.

Τα κοινωνικά δίκτυα προσφέρουν το βήμα και δίνουν ευκαιρίες για την προώθηση ιδεών και την ανταλλαγή απόψεων. Έτσι, λοιπόν, υπάρχουν πολλά κοινωνικά δίκτυα που σχετίζονται με τον τομέα της Βιβλιοθηκονομίας που δίνουν ευκαιρίες στους νέους ανθρώπους να εκφραστούν ελεύθερα. Θα θεωρούσε κάποιος, λοιπόν, αυτονόητο οι φοιτητές που χρησιμοποιούν τα κοινωνικά δίκτυα κυρίως για τη διασκέδασή τους, ως ένα βαθμό να τα χρησιμοποιούν και για την επιστήμη τους. Η έρευνα έδειξε ότι η πλειοψηφία των φοιτητών (151 φοιτητές, 62,91%) δεν είναι μέλη κάποιου δικτύου που έχει σχέση με τον τομέα των σπουδών τους και μόνο 40 φοιτητές (16,67%) συμμετέχουν σε τέτοιες ενέργειες. Θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει ότι υπάρχει μια αδιαφορία από την πλευρά των φοιτητών σε ότι έχει να κάνει με τη σύνδεση των σπουδών τους και τα κοινωνικά δίκτυα. Θα μπορούσε, επίσης, κανείς να εκτιμήσει ότι αφού οι φοιτητές επενδύουν ώρες στη χρήση των κοινωνικών δικτύων, θα διέθεταν και τον ελάχιστο χρόνο για να συμμετάσχουν σε ενέργειες σχετικές με τις σπουδές τους. Όμως κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει και τους λόγους θα πρέπει να τους αναζητήσουμε και σε όλες τις πλευρές, των φοιτητών, των εκπαιδευτικών αλλά και των τμημάτων τους.

Όπως παρατηρείται στον πίνακα 5, 56 φοιτητές (23,33%) απάντησαν ότι δεν ασχολούνται καθόλου με τα κοινωνικά δίκτυα και 57 φοιτητές (23,75%) απάντησαν ότι ασχολούνται μία (1) ώρα. Προκαλεί εντύπωση ότι σχεδόν οι μισοί φοιτητές ασχολούνται από μία (1) ώρα έως καθόλου με τα κοινωνικά δίκτυα. Ειδικά τον τελευταίο χρόνο έχει γίνει μια «έκρηξη» στη χρήση των κοινωνικών δικτύων από όλες τις ηλικίες και θα περίμενε κανείς ότι το ποσοστό των φοιτητών που δεν τα χρησιμοποιούν τέτοια εργαλεία θα ήταν πολύ μικρότερο. Από δύο έως τρεις ώρες συμμετέχουν σε κοινωνικά δίκτυα το 26,67% και πάνω από τέσσερις ώρες το 5,83%. Γίνεται φανερό ότι ένα ποσοστό της τάξης του 32,50% έχει εντάξει μορφές των κοινωνικών δικτύων στην καθημερινή του ζωή και αυτά καταλαμβάνουν ένα σημαντικό κομμάτι του χρόνου του.

Πίνακας 5. Πόσες ώρες την ημέρα ασχολείστε με τα Κοινωνικά δίκτυα;

	Απάντησαν	%
1 ώρα	57	23,75
2 ώρες	43	17,92
3 ώρες	21	8,75
Πάνω από 4 ώρες	14	5,83
Καθόλου	56	23,33
Missing	49	20,42

Στη διερεύνηση προθέσεων για το αν οι φοιτητές θα βοηθούσαν συμφοιτητές τους να μάθουν τα εργαλεία του Web 2.0, θετικά απάντησαν 97 (40,42%) και αρνητικά 91 φοιτητές (37,92%). Από τους φοιτητές που απάντησαν θετικά, 26 (26,80%) δήλωσαν ότι θα βοηθούσαν συναδέλφους τους γιατί αυτό θα έκανε καλό στο επάγγελμά τους, δεκατρείς φοιτητές (13,40%) δήλωσαν ότι θα δίδασκαν σε συμφοιτητές τους διότι είναι καλό να μάθουν για το Web 2.0, ενώ δύο φοιτητές (2,06%) δήλωσαν ότι θα το έκαναν για να εξοικειωθούν συνάδελφοι με το Web 2.0 και τα εργαλεία του. Εννέα φοιτητές (9,28%) θα βοηθούσαν άλλους φοιτητές για να υπάρχει καλύτερη συνεργασία μεταξύ των βιβλιοθηκονόμων, δεκαεπτά φοιτητές (17,53%) για να λειτουργεί καλύτερα η βιβλιοθήκη και να είναι φιλική προς το χρήστη, ενώ από 5 φοιτητές (5,15%) απάντησαν από ενδιαφέρον για τους άλλους και για τη μετάδοση της γνώσης αντίστοιχα. Άλλοι λόγοι που θα ωθούσαν τους φοιτητές να «παίξουν» το ρόλο του εκπαιδευτή των κοινωνικών δικτύων ήταν: για να μικρύνει το τεχνολογικό χάσμα που υπάρχει ανάμεσα στους βιβλιοθηκονόμους, κυρίως των μεγαλύτερων σε ηλικία (1,20%), επειδή είναι εύκολο το Web 2.0 (1,03%), για την εμπειρία της διδασκαλίας (2,06%), για να μοιράζονται τη δουλειά οι βιβλιοθηκονόμοι (1,03%) και για να κάνουν εύκολα και γρήγορα τις έρευνες τους οι βιβλιοθηκονόμοι (1,03%).

Αυτοί που απάντησαν αρνητικά, φαίνεται ότι είναι αδιάφοροι γι' αυτό το θέμα. Αναφέρθηκαν ως απαντήσεις ότι δεν θα βοηθούσαν συναδέλφους τους για τους εξής λόγους: λόγω έλλειψης χρόνου, γιατί δεν γνωρίζουν το Web 2.0, γιατί δεν θα αμείβονταν, γιατί δεν θεωρούν τους εαυτούς τους κατάλληλους για να διδάξουν τέτοια εργαλεία και γιατί δεν τους ενδιαφέρει να κάνουν κάτι τέτοιο.

Web 2.0, Κοινωνικά Δίκτυα και Βιβλιοθήκες: Μια έρευνα σε φοιτητές Βιβλιοθηκονομίας

Συγκεντρώνοντας όλα τα εργαλεία του Web 2.0 για τα οποία ρωτήθηκαν οι φοιτητές είχαμε τα παρακάτω αποτελέσματα όπως βλέπουμε στον πίνακα 6. Οι φοιτητές χρησιμοποιούν περισσότερο τα κοινωνικά δίκτυα (48,70%) ενώ το εργαλείο που χρησιμοποιείται λιγότερο είναι τα RSS feeds (91,19%). Από την άλλη πλευρά, το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων έχει απλά ακούσει τον όρο Web 2.0 (37,74%), χωρίς να έχει κάνει καμιά προσπάθεια να μάθει περισσότερα για το τι είναι και τι αντιπροσωπεύει. Αυτό μας ωθεί στο συμπέρασμα ότι ένα μέρος των συμμετεχόντων στην έρευνα γνωρίζει κάποια εργαλεία του Web 2.0 όπως π.χ. τα Web games, χωρίς να γνωρίζουν ότι αυτά τα εργαλεία ανήκουν στη σφαίρα του Web 2.0.

Το εργαλείο που δεν το γνωρίζουν καθόλου οι φοιτητές είναι οι κοινωνικοί σελιδοδείκτες (73,82%), ενώ το εργαλείο που χαιρεί της μεγαλύτερης αναγνωρισιμότητας είναι τα Web games (78,53%). Από τα αποτελέσματα αυτού του πίνακα μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι οι φοιτητές, επί του παρόντος, ασχολούνται πολλές ώρες με τις εφαρμογές του Διαδικτύου που έχουν άμεση σχέση με τη διασκέδαση και τον ελεύθερο χρόνο (κοινωνικά δίκτυα όπως το Facebook, online παιχνίδια στο Διαδίκτυο, κλπ.) παρά με τη χρήση των εργαλείων για τις σπουδές τους. Η λύση, ίσως, σε αυτή τη μονομερή χρήση των εργαλείων θα ήταν η δημιουργία κοινωνικών δικτύων για μάθηση, η δημιουργία και χρήση παιχνιδιών εκπαιδευτικού περιεχομένου και φυσικά η εκπαίδευση των φοιτητών στη χρήση αυτών των εργαλείων με σκοπό να γνωρίζουν τα πλεονεκτήματα που μπορούν να τους προσφέρουν στις σπουδές τους.

Πίνακας 6: Σύγκριση εργαλείων Web 2.0.

	Το γνωρίζω	Δεν το γνωρίζω	Έχω μόνο ακούσει τον όρο	Το χρησιμοποιώ	Δεν το χρησιμοποιώ
Web 2.0	30,70%	32,56%	36,74%	13,53%	86,47%
RSS feeds	16,58%	57,51%	25,91%	8,81%	91,19%
Κοινωνικά δίκτυα	59,59%	24,87%	15,54%	48,70%	52,33%
Κοινωνικοί σελιδοδείκτες	13,61%	73,82%	12,57%	13,61%	86,39%
Ιστολόγια	60,73%	19,90%	19,37%	-	-
Web games	78,53%	12,57%	8,90%	-	-
Ψηφιακοί χάρτες	63,35%	24,61%	12,04%	38,17%	61,78%
Wikis	34,03%	47,64%	18,32%	25,65%	74,35%

Το άρθρο παρουσίασε τα αποτελέσματα έρευνας σχετικά με τη χρήση και τα εργαλεία του Web 2.0 από τους φοιτητές Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης. Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα, το Web 2.0 και ένα μεγάλο μέρος των εργαλείων του το γνωρίζει το ένα τρίτο των φοιτητών σε μια εποχή που το Web 2.0 έχει αρχίσει να εξαπλώνεται σε όλο και μεγαλύτερες μάζες του πληθυσμού. Από την άλλη, το μεγαλύτερο μέρος των συμμετεχόντων στην έρευνα δηλώνει ότι χρησιμοποιεί κάποια κοινωνικά δίκτυα όπως το Facebook. Είναι δεδομένο ότι αυτά τα νέα εργαλεία που βασίζονται στην ανάπτυξη της τεχνολογίας και στη συμμετοχή των πολιτών στην ανάπτυξη περιεχομένου, προσφέρουν μεγάλες δυνατότητες τόσο για τις βιβλιοθήκες όσο και για τους επαγγελματίες του χώρου.

Η έρευνα καταδεικνύει τη μονόπλευρη χρήση του Web 2.0 κυρίως για ψυχαγωγία, αλλά και το κενό που υπάρχει ανάμεσα στην εκπαίδευση που παρέχεται στους φοιτητές και στη χρήση τέτοιων εργαλείων. Παράλληλα διαφαίνεται η ανάγκη για καλύτερο προσανατολισμό αυτών των εργαλείων προς την εκπαιδευτική διαδικασία, μιας και το μεγαλύτερο μέρος των φοιτητών είτε τα αγνοεί είτε τα χρησιμοποιεί πολλές ώρες για να παίξουν διαδικτυακά παιχνίδια (Web games) και για Διαδικτυακές κοινωνικές συναναστροφές.

Η εκπαίδευση είναι ένας πυλώνας που θα πρέπει να της δοθεί η δέουσα σημασία. Η διδασκαλία του Web 2.0 στο πλαίσιο των σπουδών, η εφαρμογή στην πράξη, μέσα στην τάξη, των εργαλείων του Web 2.0 από τους φοιτητές και η τακτική διοργάνωση σεμιναρίων – εκπαιδευτικών προγραμμάτων για το Web 2.0 με σκοπό την εκπαίδευση των αποφοίτων, θα δώσει τη δυνατότητα στους φοιτητές και μετέπειτα στους επαγγελματίες του χώρου να αξιοποιήσουν με τον καλύτερο τρόπο τα νέα, αναδυόμενα εργαλεία τόσο κατά τη διάρκεια των σπουδών τους όσο αργότερα και ως επαγγελματίες στο χώρο της Βιβλιοθηκονομίας. Η ανάγκη οργάνωσης εκπαιδευτικών προγραμμάτων για εργαλεία του Web 2.0 έγινε εμφανής όταν το Δεκέμβριο του 2010, στο πλαίσιο του συνεδρίου «Web 2.0 and beyond for libraries», 84 βιβλιοθηκονόμοι παρακολούθησαν εργαστήριο σχετικά με τέσσερα εργαλεία του Web 2.0 (<http://web2.deltos.org>).

Η διδασκαλία μέσω του Web 2.0, που αλλάζουν και επηρεάζουν την καθημερινότητά μας, δεν θα πρέπει να σταματάει στο πλαίσιο των σπουδών, αλλά θα πρέπει να συνεχίζεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μας. Με τη διά βίου μάθηση και εκπαίδευση των βιβλιοθηκονόμων σε τέτοια εργαλεία, οι βιβλιοθήκες θα γίνουν περισσότερο φιλικές προς τους χρήστες, πιο αποδοτικές και με καλύτερη διαχείριση και διάχυση

της γνώσης. Επίσης, νέες υπηρεσίες θα αναπτυχθούν και παλιές θα αναεωθούν με τη χρήση αυτών των τεχνολογιών. Αποτέλεσμα των παραπάνω θα είναι οι βιβλιοθήκες να εκσυγχρονιστούν ακολουθώντας τις τεχνολογικές εξελίξεις που αγγίζουν όλον τον κοινωνικό ιστό.

Βιβλιογραφία

- Abram S., «Web 2.0, Library 2.0, and Librarian 2.0: Preparing for the 2.0 World», *SirsiDynix OneSource*, τεύχος 1, Ιανουάριος 2006, σελ. 1-3.
- Abram S., «Web 2.0, Library 2.0, and Librarian 2.0: Preparing for the 2.0 World», Online Information 2007, Day 1 – Track 3, Online Information 2007 Proceedings, 2007, σελ. 1-3. Διαθέσιμο στο: http://2009.online-information.co.uk/files/freedownloads.new_link1.1080622103251.pdf, τελευταία πρόσβαση 20/01/11.
- ALA (American Library Association), «Social networking and libraries», *State of America's libraries report 2010*, Απρίλιος 2010.
- Davis I., «Talis, Web 2.0 and all that», *Alchemy blog*, Ιούλιος 2005.
- Greeklis Research Group (<http://greeklis.org/>), «OPAC 2.0», *Greeklis*, Δεκέμβριος 2008.
- Maness J., «Library 2.0 theory: web 2.0 and its implications for libraries», *Webology*, τεύχος 3, Ιούνιος 2006, σελ. 1-4.
- Maness J., «Library 2.0: the next generation of web-based library services», *Logos*, τεύχος 17 (3), 2006, σελ. 139-145.
- Miller P., «Web 2.0: building the new library», *Ariadne*, τεύχος 45, Οκτώβριος 2005, σελ. 1-4. Διαθέσιμο στο: <http://www.ariadne.ac.uk/issue45/miller/>, τελευταία πρόσβαση 20/01/11.
- Murphy J. and Moulaison H. «*Social Networking Literacy Competencies for Librarians: Exploring Considerations and Engaging Participation*» Πρακτικά του 14ου National Conference of the Association of College and Research Libraries, March 12-15, 2009, Seattle, Washington. Chicago: Association of College and Research Libraries, 2009, σελ. 1-6.
- O Reilly T., «Web 2.0: Compact Definition», *O' Reilly radar*, Οκτώβριος 2005.
- O' Reilly T., «What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software», *Communication and strategies*, τεύχος 1, 2005, σελ. 1-24.
- Secker, J., «Social software and libraries: a literature review from the LASSIE

- project», *Program: electronic library and information systems*, τεύχος 3, 2008, σελ. 215-231.
- Kriezi, V. et al., "Learning 2.0: A Training Project For The Greek Librarians And Information Professionals", In: IFLA Satellite Meeting: Service Strategies for Libraries, Athens, Greece, 19-21 August 2009. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενικό Συμβούλιο Βιβλιοθηκών, Γενικών Αρχείων του Κράτους και Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης, Προσυνέδριο της IFLA, «Στρατηγικές Εξυπηρέτησης για Βιβλιοθήκες», ΥΠΕΠΘ.
- YALSA (Young Adult Library Services Association), «Teens & social networking in school & public libraries: a toolkit for librarians & library workers: updated and expanded June 2009», *Young adult library services association*, 2009, σελ. 1-11. Διαθέσιμο στο: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/yalsa/profdev/socialnetworkingtool.pdf>, τελευταία πρόσβαση 20/01/11.
- Xu Ch, Ouyang F. και Chu H., «The Academic Library Meets Web 2.0: Applications and Implication», *The Journal of Academic Librarianship*, τεύχος 4, Ιούλιος 2009, σελ. 324-331.
- Ανδρέου, Ι. κ.α, «Ερευνα για την εξοικείωση των Ελλήνων και Κυπρίων Επιστημόνων Πληροφόρησης με τις Web 2.0 υπηρεσίες», Στο: Η αξιολόγηση των Βιβλιοθηκών ως στοιχείο ποιότητας των Ακαδημαϊκών Ιδρυμάτων, 17ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 24-26 Σεπτεμβρίου 2008, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης, Διαθέσιμο στο: <http://17conf.lib.uoi.gr/files/b13.1.Andreoy.pdf>, τελευταία πρόσβαση 20/01/11.
- Γαρουφάλλου, Ε. και Αντωνοπούλου, Σ., «Από την κινητή Βιβλιοθήκη στην κινητή βιβλιοθήκη 2.0: μια εκπαιδευτική προσέγγιση», Στο: Ημερίδα με θέμα: Το έργο των Κινητών Βιβλιοθηκών, Δημόσια Κεντρική Ιστορική Βιβλιοθήκη Σιάτιστας «Μανούσεια», Παρασκευή 16 Μαΐου 2008.
- Γαρουφάλλου, Ε. και Ζαφειρίου, Γ. και Σιάτρη, Ρ., «Διαδραστική Ηλεκτρονική Μάθηση και Βιβλιοθήκες», Στο: *New Methods and the use of Information and Communication Technologies in Higher Education = Νέες Μέθοδοι και η χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορικής και των Επικοινωνιών στην Ανώτατη Εκπαίδευση*, Διημερίδα, 8-9 Μαΐου 2008, Porto Palace, Θεσσαλονίκη.
- Δέλτος, Ερευνητική Ομάδα, 2010, Διαθέσιμο στο: <http://www.deltos.org/>, τελευταία πρόσβαση 20/01/11.
- Κατσαρού, Γ. και Κουτσομίχα, Δ., «Τα blogs και η χρήση τους στις βιβλιοθήκες», *Συνεργασία: Οργάνωση και διοίκηση βιβλιοθηκών*, τεύχος 3, Δεκέμβριος 2007, σελ. 1-7.